

ROMANÈS

TERRITORIS ON ES PARLA

Romania i la República de Moldàvia tenen una majoria de parlants de romanès: a Romania és la llengua materna del 88% de la població, i a la República de Moldàvia del 64,5%. A més d'aquests dos països, els països fronterers tenen una minoria de parlants de llengua romanesa: uns 100.000 a Hongria, uns 250.000 a Sèrbia i uns 250.000 a Ucraïna.

DIVERSITAT INTERNA/ VARIACIÓ GEOGRÀFICA

Hi ha molt poca variació dialectal (més o menys com la del català). Habitualment es distingeixen dos grups dialectals: el moldau o dacoromanès a la regió de Moldàvia (nord-est) i el valac, que és la base principal de la llengua estàndard de Romania, a la resta del territori, a Transsilvània i a Valàquia. Al costat d'aquestes dues varietats, n'hi ha tres més que hi estan molt emparentades: el macedoromanès (amb aproximadament 350.000 parlants), que es parla en zones de l'antiga regió de Macedònia (a Grècia, a Albània, a Bulgària i a l'estat de Macedònia), el meglenoromanès (amb aproximadament 14.000 parlants), que es parla al nord de la ciutat grega de Salònica, i l'istroromanès (amb aproximadament 1.200 parlants), que es parla a Croàcia, a la península d'Ístria. Aquestes varietats, tot i que se'n diferencien clarament, comparteixen moltes característiques gramaticals i lèxiques amb el dacoromanès i les diferències no impedeixen la intercomprensió.

NOMBRE APROXIMAT DE PARLANTS AL MÓN

El Romanès té uns 25 milions de parlants al món.

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

ESTATUS JURÍDIC I DE FACTO

El Romanès és oficial a Romania i a la República de Moldàvia. El macedoromanès, el meglenoromanès i l'istroromanès es troben en un estat avançat de substitució lingüística. De fet, l'istroromanès es pot considerar prop de l'extinció definitiva. A Romania, la qüestió lingüística s'ha regulat per la Constitució del país (1991 i 2003), en què s'estableix l'oficialitat de la llengua, i per altres lleis com ara les d'educació, d'administració pública, d'audiovisuals, etc. La política lingüística situa la llengua romanesa, que és la de la majoria, en un lloc principal, però preveu l'ús de llengües minoritàries en condicions específiques. A Moldàvia també té una gran vitalitat, en canvi a la resta de zones de parla romanesa la llengua es troba gairebé substituïda per llengües com el grec o el serbocroat.

FILIACIÓ

Família indoeuropea – branca romànica (com el català, encara que representen opcions força divergents: pel que fa al vocabulari, per exemple, ha pres mots de llengües com l'hongarès, el turc i llengües eslaves).

ESTATUS oralitat / escriptura

El romanès és una llengua amb tradició escrita. Tradicionalment, s'han fet servir dos sistemes d'escriptura per al romanès: el ciríl·lic (propi de moltes llengües eslaves), i el llatí, que és oficial a Romania des de 1860, en què va substituir el ciríl·lic, generalment utilitzat fins llavors. L'alfabet ciríl·lic va ser imposat a la República de Moldàvia el 1940, formada durant la Segona Guerra Mundial amb l'annexió de la Bessaràbia per part de la Unió Soviètica. Fins el 1989, amb la independència, no s'hi va restablir l'ús de l'escriptura llatina. Per a escriure el romanès amb l'alfabet llatí s'utilitzen dígrafs i combinacions

de lletres diferents del català, com per exemple ș, ț, ă, â, î. Els diacrítics que acompanyen les vocals en canvien el timbre. El nom d'aquesta llengua en romanès s'escriu de la següent manera: românește.

TRETS FORMALS BÀSICS

Fonètica

1. En romanès hi ha un únic so de *r* que equivaldria a un so intermedi entre la *r* bategant del català i la vibrant. Per això no les solen distingir en parlar català.
2. En romanès les consonants oclusives sonores (b,d,g) es realitzen sempre de la mateixa manera, a diferència del català, on la pronúncia depèn de la posició dins la paraules -'dedins', les /d/ són diferents. Això fa que els parlants de romanès no facin la diferència.
3. Poden tenir dificultats per pronunciar els sons de *ll* i de *ny*, que no hi són en romanès.
4. En romanès no hi ha oposició entre *e* i *o* obertes i tancades. Per aquest motiu, quan parlen català tendeixen a tancar-les totes.

Morfologia i sintaxi

1. En romanès, el complement del nom que expressa l'origen d'una substància es construeix en plural, i a vegades en parlar català reproduïen aquest tipus de construccions. Així, per exemple, poden dir *suc de taronges*.
2. La determinació i indeterminació funciona d'una manera diferent en romanès i en català, per això, a l'hora de parlar català poden ometre o fer usos inadequats de l'article determinat (*el, la...*) i indeterminat (*un, una...*).

3. En romanès, en alguns casos s'utilitza un tipus de demostratiu en lloc de l'article determinat. Per això, en parlar català, és possible que facin ús del demostratiu en lloc de l'article. Poden dir *aquesta taula* en lloc de *la taula*.
4. En romanès i en català hi ha diferències en l'organització dels valors dels pronoms febles, per això en poden fer un ús erroni en parlar català.
5. La combinació i concordança dels numerals per formar nombres grans és diferent en romanès i en català, i això pot ocasionar errors quan els formen en català.
6. En romanès i en català, la distribució de les marques de persona en els verbs és diferent, i això pot ocasionar confusions en l'ús de les persones verbals quan parlen en català.
7. Hi ha diferències en català i en romanès pel que fa a la duplicació del complement directe amb un pronom (per exemple en oracions com *la llibreta, ja la duré*, en què el pronom de complement directe *la* es refereix a la llibreta), i per això hi pot haver confusions en aquest punt a l'hora de parlar català.
8. Tal com es fa en romanès, els aprenents de català tenen tendència a generalitzar l'ús de la preposició *en* per indicar la localització en lloc de *a*.
9. Les frases atributives en romanès es fan sempre amb l'equivalent al verb *ser*. Per aquest motiu, quan parlen en català hi ha confusions en l'ús dels verbs *ser* i *estar*.
10. En romanès, en lloc del verb *haver-hi* s'utilitza l'equivalent al verb *ser*, i per això en català poden fer servir el *ser* en lloc de *l'haver-hi*.
11. A causa del funcionament diferent en els temps verbals entre una llengua i una altra, els parlants romanesos poden confondre els temps verbals

quan aprenen català.

LLENGUA I INTERACCIÓ SOCIAL

hola	bună!, noroc!, salut!	adéu	la revedere!
com estàs?	ce mai faci?	fins aviat	pe curând!
bon dia	bună ziua! bună dimineața! (bon matí)	gràcies	mulțumesc! (jo), mulțumím! (nosaltres)
bona nit	bună seára! (bon vespre) noapte bună! (anant a dormir)	si us plau	te rog! (confiança), vă rog! (plural i cortesia)

LÈXIC

Com que les llengües romanesa i catalana són molt pròximes, no trobem diferències rellevants en el lèxic referent als camps semàntics bàsics. Només es poden destacar alguns detalls de les llistes que segueixen:

Parts del cos

En romanès un sol mot designa el que en català són dues categories, 'cama' i 'peu', i en canvi per referir-se a 'home, ésser humà' i a 'home, persona' s'utilitzen dues paraules diferents:

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
Barcelona

cama	picio

peu	

home (ésser humà)	om

home (persona de sexe masculí)	bărbat

Termes de parentiu

El romanès utilitza dues arrels diferents per als termes que signifiquen germà i germana, o, com l'italià, utilitza la mateixa paraula per a nét i nebot, néta i neboda:

germà	frate

germana	soră

germans (germans i germanes)	frați și surori

nebot	nepot

nét	

neboda	nepoată

néta	

Sistema numeral

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

1	unu, f. una, adjectiu un/o	8	opt
2	doi, f. i n. două	9	nouă
3	trei	10	zece, pl. zeci
4	patru	11	unsprezece
5	cinci	20	douăzeci
6	șase	100	sută, pl. sute
7	șapte		

Expressió del temps

Els dies de la setmana i els mesos de l'any vénen formes llatines i són fàcilment identificables pels parlants de català. Dimarts, per exemple, s'anomena *marti*, i 'febrer', *februarie*. Els mesos sovint han arribat a la llengua a través de l'eslau antic.

ESTATUS CULTURAL DE LA LLENGUA

El document més antic escrit en romanès que es conserva és una carta d'un comerciant de començaments de s.XVI. Del mateix segle es conserven quatre manuscrits religiosos. També són religioses les primeres obres que es van imprimir en aquesta llengua, a partir de la meitat del s.XVI. La primera gramàtica del romanès (*Gramatica rumânească*, de Dimitrie Eustatievici) és del s.XVIII. Al llarg dels segles XVIII i XIX hi ha una preocupació per l'estandardització i normativització del romanès. L'època literària moderna s'inicia les dues últimes dècades del s.XIX amb autors com Mihai Eminescu,

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

Ion Creangă i Ion Luca Caragiale. Una de les diferències entre el romanès i les altres llengües romàniques és la influència que ha rebut i la llarga relació que ha tingut amb l'eslau antic (i amb el grec, encara que menys), com a llengua de cultura i religió fins al s.XIX en lloc del llatí.

RECURSOS SOBRE LA LLENGUA DISPONIBLES A BARCELONA

- Universitat Autònoma de Barcelona: Lectorat de llengua, literatura, cultura i civilització romaneses que ocupa Ioana Alexandrescu i que va impulsar l'Institut de Llengua Romanesa.
- Associació Romanesa de Catalunya: <http://www.asocrom.org/>
- Parròquia Ortodoxa Romanesa Sant Jordi de Barcelona: <http://www.bisericabarcelona.es/CAT/index.html>

BIBLIOGRAFIA

Barceló, M. I Serra, E. (2010): Aproximació a la llengua romanesa i al seu context sociocultural. Recursos i recerca educativa de les illes Balears, n.1

Ethnologue. (consulta: octubre de 2016): www.ethnologue.com

Lamuela, X. I V. Ani (2005): *El romanès. Estudi comparatiu entre els gramàtiques del català i del romanès.* Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social. Barcelona

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona